

A versformák a posztmodern kor irodalmában

Szepes Erika: Magyar költő — magyar vers. A mai magyar költészet verstani kisenciklopédiája. Tevan Kiadó [Békéscsabai 1990. 362 l.

Az elmúlt évtizednek különösen gazdag a verstani termése. A teljesség igénye nélkül említenék meg néhány szerzőt és néhány művet. A szerzők közül elsőként talán Kecskés András nevét jegyezném ide. Ő az, aki az évtized első felében nemcsak két önállóan megfogalmazott általános verstani összefoglalást helyezett az olvasók asztalára (*A vers hangzásvilága*. Budapest 1981; *A magyar vers hangzásszerkezete*. Uo. 1984), hanem Szilágyi Péterrel és Szuromi Lajossal társulva harmadszor is kísérletet tett a magyar verstan rendszerének a — pedagógiai célzatú — kifejtésére (*Kis magyar verstan*. Budapest 1984). Utána mindjárt a Szepes Erika—Szerdahelyi István szerzőpáros neve kívánczik e lapokra. Nekik köszönhető a mindmáig legátfogóbb általános verstani traktátus (*Verstan*. Budapest 1981), valamint a tisztázott fogalmaknak és ismereteknek egy újabb, rövidebbre szabott összefoglalása (*A múzsák tánca*. Verstani kisenciklopédia. Budapest 1988). Nem kisebb fontosságú, bár vizsgálódási körét szűkebbre vonja, Szerdahelyi Istvánnak, Szilágyi Péternek és Szuromi Lajosnak egy-egy önálló verstani munkája sem. Szerdahelyi István a magyar ütemhangsúlyos verselés elméleti és történeti kérdéseit mélyíti el (*Fortuna szekerén*. Verstani esszé. Budapest 1987), Szilágyi Péter egyik legnagyobb költőnk verselésének sajátosságait rendszerezi (*Ady Endre verselése*. Budapest 1990), Szuromi Lajos

pedig *A szimultán verselés* jellemzőit taglalja (*A szimultán verselés*. Budapest 1990).

Ebbe a sorba illeszkedik Szepes Erika újabb, a szakemberekhez és a nagyközönséghez egyaránt szóló, *Magyar költő — magyar vers* című kötete, amely egy korszak — az 1945 utáni évtizedek — versformáit veszi számba leíró és funkcionális verstani szempontból. A kötet szerzőjét az érdekli, jelen vannak-e a kötött formák a mai magyar költészetben, s ha igen, milyen arányban, milyen változatokban, milyen szereppel. A választ szükségképpen több nagy fejezetben próbálja megfogalmazni. A fejezetek sorrendje a következő: I. Időmértékes verselésünk 1945 után; II. Ütemhangsúlyos verselésünk 1945 után; III. Szimultán verselésünk 1945 után és IV. Hódolat Weöres Sándornak. Az első két (és a negyedik) fejezet nagyjából egyforma terjedelmű, a harmadik kb. annyi lapot számlál, mint az első két fejezet együtt. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a magyar költészetben változatlanul három versrendszer formái használatosak, másrészt pedig azt, hogy a szimultán verselés napjainkban nagyobb figyelmet vívott ki magának, mint eddig.

Tallózhatnék a fejezetekben és alfejezetekben, amelyek a formák számbavétele során a hexametertől a weöresi ritmusvarázslatokig jutnak el. Ám megelégszem néhány ritka vagy egészen kivételes forma felmutatásával.

Vas István *Vérszíni most a világ...* kezdetű költeménye hexameterből és négy lábú anapestikus sorból alkotott párverseket csendít össze keresztrimesen:

Vérszíni most a világ, feketednek az alkonyi árnyak,
Reszketnek a fények az este előtt.
Fél a világ, mert már az idő nagy tengere árad
S partjára kidobja a lomha jövőt.

Ugyanő *Zöld láng* című költeményében jónikusokból álló sorpárokat ütemhangsúlyos hetesekkel társít (s ily módon ún. kevert ritmust hoz létre):

Zöld láng szemed alján, remeg és fényleni nem mer.
Jó így nekem, édes, ne siess a szerelemmel.
Figyelnek az istenek.
Mint erdei úton, köveken, holdtalan estén,
Lépj lassan, s mélybe tekerj majd ez az ösvény,
S lesz majd egyre keskenyebb.

Nagy László *A héja és a sármány* című költeményében a felező tízes szimmetriáját szembeesíti a Faludi-tízes (3//3//3//1) sajátos aszimmetriájával:

Héja a sármányt öli az égen,
levegő-örvényben forog a toll.

Ugyanő *Májusfák* című költeményében 3//3//3 osztású kilencest 3//3//2 osztású nyolccsal köt egybe:

Hajnalban állnak már vitézül,
szökik az égről a felhő,
haragos fejükön vigyázva
szallagot ingat a szellő.

Fábrí Péter *A vizitáció* 4//7 tagolású szapphikus soraiban második metszetet is alkalmaz (4//5//2), ugyanakkor a metszettekkel közrezárt, valamint a strófák végén álló adóneusait 3//2 arányban tagolja. Költeménye ily módon következetesen szimultán ritmusú:

Lépj be hozzám. Ül le a székre. Itt vagy.
Csönd se hallik. S éjszaka sincs, se nappal.
Bárha nemrég nyugtalan álmodok ömlő
zápora zúgott.

Ugyanő a *Csöndlombdalban* két-két choriambust társít a kis aszklépiadészi sor második felével. Egyidejűleg 4//4 és 3//3 osztású ütemeket alakít ki. Ez a költeménye is szimultán ritmusú:

Lombos akác lengedezik,
szél veri szárnyait,
habzik a kert, földagadó
zöld hab az ég alatt.

Valamennyinél különlegesebb azonban Weöres Sándor ritmusteremtése a *Magyar etűdök* 35. darabjában:

Jön az ősz, leterül a levél-garmada,
fedi hús éjszaka tapadó harmata.

Ez a két sor ütemhangsúlyosnak (3//3//3//3), görög-római elvű, anapestusokat és daktilusokat sorjázató időmértékesnek, valamint szanszkrit, ganavritta típusú moraszámlálónak (minden ütem moraértéke 4!) egyaránt felfogható. Sőt: tekinthetjük hangsúlyváltó daktilusok sorozatának is (bár ez a ritmuselv a magyarban nem használatos).

Szepes Erika becslése szerint az antológiákban és szerzői kötetekben megjelent mai magyar versek több mint 60%-a valamilyen formában (értsd: kötött formában) készült, ezek a formák pedig — a költői mondandóknak megfelelően — a lehető legváltozatosabbak. Új térhódításuknak bizonyára sajátos jelentőséget tulajdoníthatunk, amely — véleményem szerint — nem választható el a posztmodern kor jellemzőitől. Umberto Eco a posztmodern magatartást annak a férfinak a gesztusával érzékelteti, aki a közhelyesség elkerülése végett nem közvetlenül, hanem valamely idézet segítségével vall szerelmet (vö. Viktor Zmegac: *A modernség és posztmodernség diagnózisához*. Literatura 1990/1, 9). Nos, a kötött versformák is ilyen „idézetek” szerepét töltik, tölthetik be, elősegítve a kevésbé spontán — permutációkra és

kombinációkra alapozó — kifejezés érvényesülését.

A versformák idézetként való felhasználását és az idézetként használt versformák

felismerését viszont éppen a Szepes Erikához fogható verstani vizsgálódások segítik, segíthetik elő.

Mózes Huba